

Hain Ferenc

Újra a Mindentudás Egyeteme közönségéről

Az V. és VI. szemeszterben
folytatott kutatások eredményei alapján

A Mindentudás Egyeteme (ME) közönségét először az első szemeszter végén vizsgáltuk. Ekkor a magyar lakosság egészére nézve reprezentatív mintán az ME ismertségét és fogadtatását a TÁRKI, illetve az ME weboldalának látogatóit egy online kérdőívvel az Axelero kérdezte. Ezzel párhuzamosan az előadást személyesen látogatókat, az alapvető demográfiai sajátosságait, ME használati szokásaikat, kapcsolódó attitűdjeiket vizsgáltuk.

A kutatásokból többek között látható volt, hogy a különböző médiumokon valamilyen más és más, de alapvetően a megcélzott populációt, az általánosan művelt, legalább érettségivel rendelkező érdeklődőket éri el a kezdeményezés. A vizsgálatok eredményeiből egyöntetűen kitűnt, hogy az elért közönség elégedettsége igen magas szintű.¹

Az előadásokat személyesen látogatókat célzó vizsgálatunk másik fókuszja a kommunikációtechnológiai közegében adaptált tudásterjesztés, az oktatásfilozófiája és módszertana révén újszerű ME kezdeményezés, internettel támogatott tanulási lehetőséget teremtő közege, illetve ennek ismeretszerzési szokásokat (ki)alakító hatása volt. Ahogy a vizsgálatok eredményei mutatták, a közönség általában vett meglepődöttségére megteremtődtek a legfontosabb feltételek, mind a jó minőségű kommunikációtechnológiai háttér, mind a jó minőségű tartalom tekintetében. Az internet azonban egy nyilvánvalóan olyan közegben, ahol a hozzáférés nem jelentett korlátot, még kiegészítő minőségében sem vált messze olyan általánosan használttá, amilyenné lehetett volna. Ahogy az előadást személyesen látogatók között végzett vizsgálatból látszott, a válaszadók ismeretszerzési, tájékozódási szokásainak nem vált jellemzőjévé, hogy egy őket érdeklő előadást követően tovább informálódjanak, kérdéseket tegyenek fel a rendelkezésre álló, kompetens szakértőnek, vagy vitázzanak a hallottról. Még azok számára sem volt inspiráló ez a lehetőség, akiknek az internet erre, a hetente többszöri internethasználatuk révén kézenfekvően teremtett (volna) lehetőséget. Annak ellenére, hogy az előadást látogatók 80%-a heti rendszerességgel internetezett, az előadásokat követően alig ötöde látogatta meg a vizsgálat eredményei szerint az ME honlapját.

¹ „A kezdeményezés lényege ugyanis, hogy a magyar tudomány nemzetközi színvonalú kutatóinak és műhelyeinek munkájára támaszkodva, az infokommunikáció közegében adaptálta a tudásterjesztés nemzetközi törekvéseit és magyar hagyományait... a program célközönsége – ahogy az idézett cikkben megfogalmazást nyer – az általánosan művelt, legalább érettségi szinten képzett érdeklődők köre, ezért számukra érthető nyelvezeten előadott, szemléletesen bemutatott prezentációkra kerül sor.” – írta a *Világosság* 2002/10–12 számában a program akadémiai felelőseként Fábi György, Az Akadémia és a Mindentudás Egyeteme című írásban.

Ezekkel az előzményekkel és nem utolsó sorban az ezek kapcsán megfigyelhető változásokra kíváncsian kérdeztük meg újra az előadásra járók közönségét az V. és VI. szemeszterben.

Az előadásokat figyelve az már menet közben is nyilvánvaló volt, hogy az ME-t személyesen látogatók közönsége nagyon sokat változott az indulás óta, ami már a vizsgálat során számszerűségében is látványosan megmutatkozó különbségeket eredményezett: az első szemeszterben történt megkérdezések során három előadáson, az elérhető mintegy 1700 emberből 1191 önkéntesen kitöltött kérdőívet kaptunk vissza a látogatóktól. A vizsgált első előadásnak körülbelül 800, a harmadiknak körülbelül 500 látogatója volt. A második előadáson technikai okokból csak abban a teremben folyt a lekérdezés², ahol az előadások zajlottak, ahol a 400 fős előadó rendszeresen megtelik.

A második vizsgálat során az V. szemeszter hat előadásán 470 önkéntes válaszoló 708 kérdőívet, míg a VI. szemeszter két előadásán 129 önkéntes válaszoló 133 kérdőívet töltött ki. (Ez összesen 599 vizsgálati személyt és 841 értékelhető kérdőívet jelent.)

Röviden összegezve: nem csak a válaszadói hajlandóság, de a látogatók létszáma is megváltozott. Három helyett nyolc előadáson kérdezve a látogatókat kaptunk fele annyi értékelhető kérdőívet. A látogatási szokásaikat tekintve vizsgálat nélkül is nyilvánvaló volt, hogy két nagy, jól körülhatárolható csoport különböztethető meg egymástól, illetve a többi látogatótól. Van egy, az előadást szinte minden alkalommal, de legalább is rendszeresen hallgató csoport, illetve előadásonként a látogatóknak egy-egy olyan csoportja, akik csak az adott előadásnak szólóan érkeznek és akik feltételezhetően az előadók tanítványai, kollégái és ismerősei köréből kerülnek ki. A közönség mintegy felét képezi a harmadik, az összes többi látogatót jelentő csoport, amely nem írható le ilyen sajátos látogatói szokások mentén.

Szemben az első félévi átfogó vizsgálattal, a pontosabban körülírható, jobban kiismert közönség természetesen már egészen más szempontok mentén érdekes az ME szervezői és vizsgálói számára. Sokkal inkább több ismeretterjesztés-módszertani kérdés, illetve az előadást személyesen látogatók csoportja, mint elkötelezett, néhány kérdésben a televíziós és az internetes látogatók esetében is érvényes következtésekre lehetőséget adó csoport került előtérbe. Ennek megfelelően a következő négy pont foglalja magában a vizsgálatunk céljait:

1. az első vizsgálat szempontjainak (újra)vizsgálatát;
2. annak elemzését, hogy formálódtak-e valamelyest az eltelt idő alatt az ME használat módjai, alakultak-e olyan csoportok, akik a sajátos, a lehetőségeket alaposan kihasználó ME használati szokásokat alakítottak ki. Az első félév vizsgálatának megfogalmazásában: a kommunikációtechnológiai közegében adaptált tudásterjesztéssel járó együtt valamilyen azonosítható, a mediatizált technológia adekvát használatát integráló ismeretszerzési stratégia az ME látogatók azonosítható csoportjai esetében;
3. az előadás-sorozat elkötelezett, több csatornán párhuzamosan fogyasztó csoportja(i) számára mely előadók, illetve előadások voltak a legemlékezetesebbek, a leginkább tetszőek, illetve az is, hogy
4. miként értékelik az előadást személyesen látogatók az ME elérhetőségét, megjelenítését, valamint érthetőségét.

² A kezdetekkor két másik előadásban is fogadták a látogatókat, akik kivételtől nézték az előadásokat.

EZEKET A KÉRDÉSEKET VESSZÜK SORRA AZ ALÁBBIAKBAN.

I. AZ ELSŐ VIZSGÁLAT SZEMPONTJAI A MÁSODIK ADATFELVÉTELKOR

A válaszolók között a férfiak és a nők aránya a második kérdésnél megegyezett. Az előadást megtekintők nagy része a fővárosból érkezett, mintegy háromnegyedük budapesti vagy Budapest agglomerációs körzetének lakója. Ezzel együtt jelentősnek mondható a látogatók közel egynegyedét kitevő, a vidéki városokból, illetve a falvakból és községekből érkezők aránya.

Az iskolai végzettség tekintetében homogénebb a minta, mint a többi demográfiai változó esetében. A válaszolók több mint felének felsőfokú végzettsége van, és az alacsonyabb iskolai végzettségűek adatait is magyarázza, hogy az általános iskolai végzettséggel rendelkezők szinte mindegyike középiskolás korú és tanuló, míg az érettségivel vagy technikai végzettséggel rendelkezők nagy része szintén tanul még, vagy tanul és dolgozik. Az alacsonyabb iskolai végzettséget az előadást látogatók esetében egyértelműen a kor is magyarázza, vagyis ez esetben fiatal, még a tanulmányait folytató, végzettséggel ezért nem rendelkezőkről van szó. Ahogy az iskolai végzettség eloszlásából kitűnik, a látogatók legnagyobb része dolgozó ember, 15%-a munka mellett tanul, és a válaszolók majd egyötöde (csak) tanuló.

A kérdőívet kitöltő legfiatalabb látogató 8, a legidősebb 85 éves volt, a látogatók átlagéletkora alig valamivel több, mint 41 év.

Összességében tehát a vizsgált előadások látogatóiról elmondható, hogy átlagosan 40 év körüliek, akiknek háromnegyede fővárosi, vagy a főváros agglomerációjából való. Java részük dolgozik, ám a (csak) tanulók, a munka mellett tanulók, illetve a nyugdíjasok aránya is jelentős.

Ahogy az az ME célkitűzései között fentebb megfogalmazódott: a program célközönsége az általánosan művelt, legalább érettségi szinten képzett érdeklődők köre. Ennek tükrében a második kérdéssorozat eredményei megerősítik azt, hogy az előadásra járókkal a megcélzott közönséghez jut el a kezdeményezés. Az egyes előadások témájában a válaszolók több mint kétharmada nem, vagy csak hallomás szintjén mondta magát tájékozottnak, míg az előadók szakmai munkásságát a válaszolók mintegy 95%-a nem (igazán) ismeri.

I. táblázat. Az előadásokról értesülés csatornái (%)

Milyen fórumon értesült az előadásról	%
A televízióból	17,5
A rádióból	2,5
A nyomtatott sajtóból	4,2
Az internetről	34,7
Személyes úton	19,8
Egyéb	3,8

Már az ME használat vonatkozásában fontosak az I. táblázatban megjelenített adatok. A látogatók legnagyobb része, a kérdésre válaszolók több mint fele interneten tájékozik a következő előadásokról. (A táblázat a kérdésre nem válaszolókkal is számol, velük együtt lesz meg a 100%, még ha válaszaik sehol sem jelenhettek meg.) Ez

tudatos ME fogyasztói magatartást, illetve a személyes részvétel mellett az ME interneten és televízión való – valamilyen szintű – követését is feltételezi. (Más mutatókból tudjuk, hogy a személyesen látogatók nem kis része televízión és interneten is megnézi az ME előadásait.)

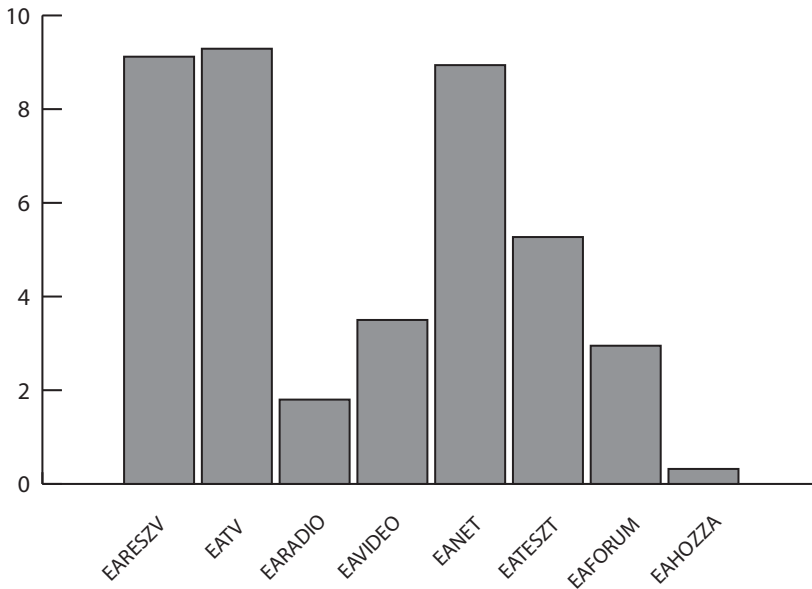
A II. táblázat eredményei szerint az előadássorozat menetét – állításuk szerint – a válaszolók háromnegyede rendszeresen figyelemmel kíséri. Ennek a jelentősége nemcsak abban áll, hogy így gyakori látogatói lesznek, lehetnek az eladásoknak, hanem ez teremti meg a tudatos szelekciónak, a saját érdeklődési körnek megfelelő előadások kiválasztásának lehetőségét is.

II. táblázat Az előadások követésének rendszeressége (%)

Mennyire követi az ME előadásait, milyen rendszerességgel tudja, hogy az adott héten milyen témában hangzik el előadás	
	%
Egyáltalán nem követem	2,9
Ritkábban, mint havonta	21,9
Havonta többször	33,9
Minden héten	41,3

Ebben az esetben a kevesebb több. Lehet, hogy valaki nem hallgat – személyesen vagy valamilyen médiumon keresztül – annyi előadást mint más, de amennyiben követi az előadások menetét és érdeklődésének megfelelően szelektál, egy tudatosabb tájékozódási, ismeretszerzési mód jellemzi ME látogatását.

III. táblázat. Az egyes kommunikációs csatornák igénybevétele

A III. ábra a különböző kommunikációs csatornák – egymáshoz viszonyított – használati gyakoriságát jeleníti meg. Ahogy látszik, a válaszolók átlagosan több előadást láttak televízión, mint ahányon személyesen részt vettek. Alig kevesebb viszont ennél azon előadások száma, amelyeknek utánanéztek az interneten. Nem mondható alacsonynak azonban a tesztkitöltés és a fórumnézegetés aránya sem.

Több szempontból is kitüntetetten fontosak az ME látogatóinak internethasználati sajátosságai, ami a IV. táblázatban jelenik meg:

IV. táblázat. Az internet-hozzáférés és az internethasználat gyakorisága

IV/1 Milyen gyakran használja az internetet	
	%
Nem internetezik	11,1
Ritkábban, mint hetente	6,2
Hetente	7,7
Hetente többször	17,3
Naponta	27,6
Naponta több mint egy órát	30,1

IV/ 2 Hol használja az internetet	
	%
Otthon	63,8
Munkahelyen	55,1
Iskolában	23,7
Barátoknál, ismerősöknél	9,6
Közösségi-, Teleházban, könyvtárban	8,5
Internetkávézóban	7,1

A piaci internethasználatra vonatkozó felmérések kapcsán elfogadott, hogy intenzív használóként, ún. „heavy user”-ként a hetente legalább két alkalommal internetezőket tartják számon. Ennek a kitételnek az ME előadások látogatóinak háromnegyede felel meg, ám e nélkül is látszik, hogy nagyon magas az internethasználat mértéke a megkérdezettek körében.

A magyar internetezők szokásait figyelembe véve szokatlan magas arány az is, hogy majdnem annyian interneteznek a megkérdezettek otthon, mint bárhol máshol (azzal együtt, hogy a munkahelyi és iskolai kategória többeknél természetesen egymást átfedő dimenzió). Mindez, például az ilyen magas otthoni internet-ellátottság fejlett kommunikációtechnológiák kultúráját sejtet.

V. táblázat. A további részvételi hajlandóság

Elképzelhetőnek tartja-e, hogy eljön máskor is?	
	%
Nem, biztos, hogy nem	0,2
Nem valószínű	3,2
Valószínűleg igen	45,8
Igen, biztosan	51,0

A Mindentudás Egyeteme kezdeményezés megítélése a válaszolók körében egyöntetűen nagyon kedvezőnek mondható, ahogy a VI. tábla is mutatja. Az előadások látogatói nagyobb, mint 98%-os arányban értékelték négyes vagy ötös iskolai osztályzattal a Mindentudás Egyetemét, és ezzel összhangban 96,8%-ban gondolták a válaszolók azt, hogy máskor is eljönnek az előadásra (V. tábla).

Ez az attitűd persze nem meglepő, hisz alapvetően a kezdeményezést többször, rendszeresen látogató válaszolók csoportjáról van szó.

VI. táblázat A ME hasznosságának megítélése

Mennyire tartja hasznosnak az ME-t? (osztályzat 1–5)	%
1	0
2	0,2
3	1,6
4	19,9
5	78,3

2. AZ ME LÁTOGATÁSI SZOKÁSOK ALAKULÁSA – TANULÁSI, ISMERETSZERZÉSI KULTÚRA

Az első félév, bevezetőben ismertetett eredményeivel szemben, a második vizsgálat fontos, empirikusan is igazolható állítása, hogy azonosítható egy olyan ME használati minta, illetve ennek mentén a felhasználóknak egy olyan csoportja, aki az ME eredeti célkitűzéseinek megfelelően egy sajátos tanulási, ismeretszerzési kultúrát alakított ki, és mint ilyen több vonatkozásban is szignifikánsan eltérő jellemzőkkel bír a látogatók más csoportjaitól.³ Ez mindenképpen fontos és pozitív változás az első szemesztert követő vizsgálat eredményeinek tükrében!

Az ilyen ME használati szokásokkal bíró hallgatók

- jellemzően inkább középkorúak (átlagosan 44 évesek), szemben az ilyen ME használati tulajdonságokkal nem jellemezhető válaszolók, inkább fiatalabb csoportjával, de nem jellemző, hogy inkább fővárosiak vagy vidékiek, férfiak vagy nők, esetleg magasabb iskolai végzettségűek volnának;
- hanem is interneteznek szignifikánsan többet vagy kevesebbet, de azzal együtt, hogy elsősorban személyesen és televízión keresztül hallgatják az ME előadásait, többet látogatják a honlapját is;
- jellemzően kevésbé szakértői a hallgatott előadások témájának, mint a válaszolók csoportjának többi tagja;
- sokkalinkább követik az ME előadásait, ha nem is hallgatják, de tudják, hogy az aktuális héten ki, miről ad elő – ami a már fentebb említett módon ad lehetőséget a tudatos szelekcióra;

³ Főkomponens analízis segítségével alakítottam ki egy olyan változót, amely az előadások személyes látogatását, a televízióval való követését, illetve az előadásokhoz tartozó honlap látogatását jelző változók variációjának 66%-t magyarázza. Az egyes egyénekre jellemző faktorértékek eloszlása mentén három csoportot különítettem el és a magas faktorértékkel rendelkező vizsgálati személyek adatait vettem össze az alacsony értékkel rendelkező, illetve az összes többi válaszolóra jellemző egyes változóértékekkel.

- ésnem meglepő módon hasznosabbnak tartják az ME-t, mint az ilyen ME használati szokásokkal nem jellemezhető válaszolók.

Talán túlzásnak tűnhetett, de azért jellemeztem egyfajta kultúraként az ME használat ilyen módját, mert ahogy látszik például az internethasználat változóiból, hangsúlyosan nem a mennyiségi vonatkozásokkal együtt járó tényezőről van szó, hanem egy olyan minőségi különbségről, amely a változók konstellációját tekintve alakít ki egyfajta sajátos ME használati módot, kultúrát. Lényeges jellemzője tehát az ilyen használóknak – ME használati módnak –, hogy a lakóhely nem határozza meg, nem az egyébként intenzívebb internethasználat mellékterméke, hogy tudatosan szelektál az ME előadások kínálatából, illetve hogy mediális és a személyes kommunikációs csatornát egyaránt igénybe vesz.

3. ELŐADÁSOK ÉS ELŐADÓK PREFERENCIÁJA

Az előadást rendszeresen látogatók, a különböző előadásokat ilyen módon összevetni tudó célcsoport különösen alkalmasnak tűnt az ME nézői preferenciák feltérképezéséhez. Megerősíti az előadást személyesen látogatók csoportjának ebbéli szerepét, hogy java részük televízión és interneten is rendszeres látogatója az ME-nek.

Nyitott kérdés formájában tudakoltuk, hogy melyek voltak azok az előadások, amelyek különösen elnyerték a megkérdezettek tetszését. Mind az előadó, mind az előadás nevét kérdeztük öt válaszlehetőséget adva, és arra kérve a válaszolókat, hogy akkor is írjanak valamit, ami alapján azonosíthatjuk válaszaikat, ha nem emlékeznek pontosan az előadó nevére, vagy az előadás címére!⁴

Viszonylag egyenletes volt a megnevezett előadók eloszlása, így nincs okunk azt feltételezni, hogy például a nem régen halott előadók az emlékezet sajátosságai miatt jobban érvényesülnének. Érdekes viszont, mintha a szemeszterek első előadásait inkább említették volna a megkérdezettek.

Mindezzel együtt, meghatározó az előadó ismertsége a tetszési sorrend alakulásában, hisz a lista legelején a közéleti megnyilvánulásai miatt ismert (Vizi E. Szilveszter, Csányi Vilmos, Heller Ágnes, Esterházy Péter, Jaksity György, Schweitzer József, Erdő Péter, Lámfalussy Sándor) előadók jelennek meg. Ez csak erősíti azt a jól ismert szociálpszichológia megfigyelést, hogy az előadó személyének hitelessége meghatározó a közvetített üzenet meggyőzőereje kapcsán. Úgy tűnik, mintha alapvető lenne, hogy „ki mondja” és csak ezt követné a „mit is mondott” szempont. Bármennyire is azt gondolnánk, hogy a tudás szempontját a hétköznapitól mégiscsak eltérő módon kezelő, tudományos ismeretterjesztő kezdeményezés kapcsán ez másként volna, az eredmények nem ezt igazolják.

⁴ A kérdés módjában az első féléves, a magyar lakosság egészére nézve reprezentatív mintán az ME ismertségét és fogadtatását vizsgáló TÁRKI kutatást követtük. A TÁRKI vizsgálat (I. Hain Ferenc – Kugler Judit: A Mindentudás Egyeteme közönségéről, *Világosság* 2003. Vol. 1–2, 2–23.) hasonló tendenciákat talált és megfigyeléseket tett, mint ami a továbbiakban itt kerül bemutatásra. Lényeges, a spontán felidézés technikájából adódó különbség azonban, hogy míg a TÁRKI vizsgálat egy, a mi kutatásunk öt félévnyi távlatban kérte meg a megkérdezetteket élményeik felidezésére és rangsorolására.

(Fontos azonban, hogy az ilyen eredményt erősen befolyásolhatja a kérdés módja is. Természetes, hogy az egyébként ismert nevek és személyek (és előadásaik) inkább jutnak eszébe a válaszolóknak egy ilyen kérdés kapcsán, de az már nem, hogy ez a tetszést is meghatározza.)

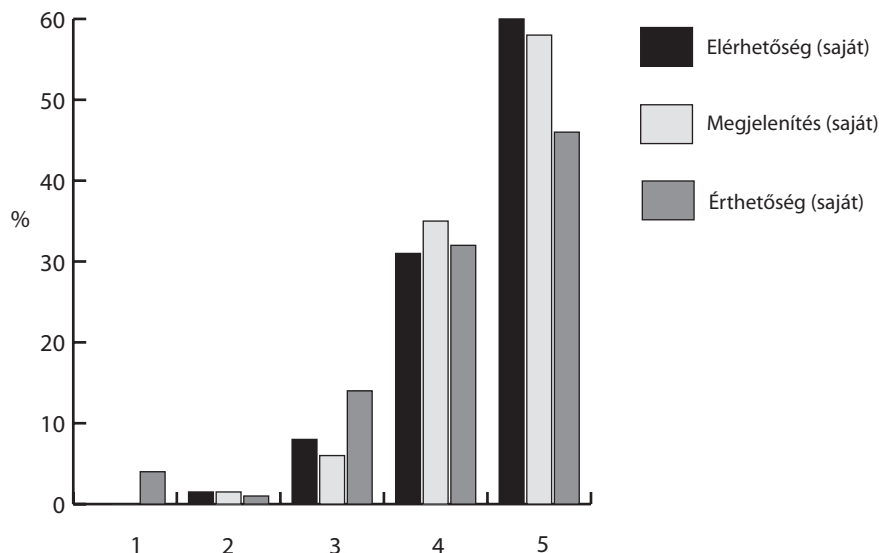
További, szintén ismeretátadási, meggyőzési sajátosságra világít rá, a legtöbbször által említett előadók kapcsán emlékeztek szinte a legkevésbé – legalábbis a cím vagy bármilyen tartalmi utalás tekintetében – a megkérdezettek az elhangzottakra (az első leg-többször említett előadó esetében egy, a második előadó esetében senki sem volt, aki csak az előadás címére, tartalmára utalóan mondott volna valamit, miközben az előadók nevét említők is viszonylag alacsony arányban tudtak mondani valamit az előadás tartalmát illetően.)

Ez azt jelenti, hogy bár az előadó ismert személye teszi emlékezetessé, sőt, gyakran kedvelté is az előadásokat, de a tartalom és az ismeretátadás tekintetében ez a hatás már koránt sem látszik hatékonynak, eredményesnek. Ezért különösen érdekesek azok az előadók és előadások, ahol a tartalom – a cím vagy a tartalomra való utalás erejéig – mélyebb nyomot hagyott, többet került említésre, mint az előadók személye.

4. AZ ME ELÉRHETŐSÉGÉVEL, A MEGJELENÍTÉSÉVEL ÉS AZ ÉRTHETŐSÉGÉVEL VALÓ ELÉGEDETTSÉG

A VI. szemeszterben folytatott vizsgálatok során, további igényként merült fel, hogy az ME előadások különböző vonatkozásait, az elérhetőséget, a megjelenítést és az érthetőséget külön-külön is tegyük mérlegre, tudakoljuk meg e vonatkozásban a hallgatók véleményét.

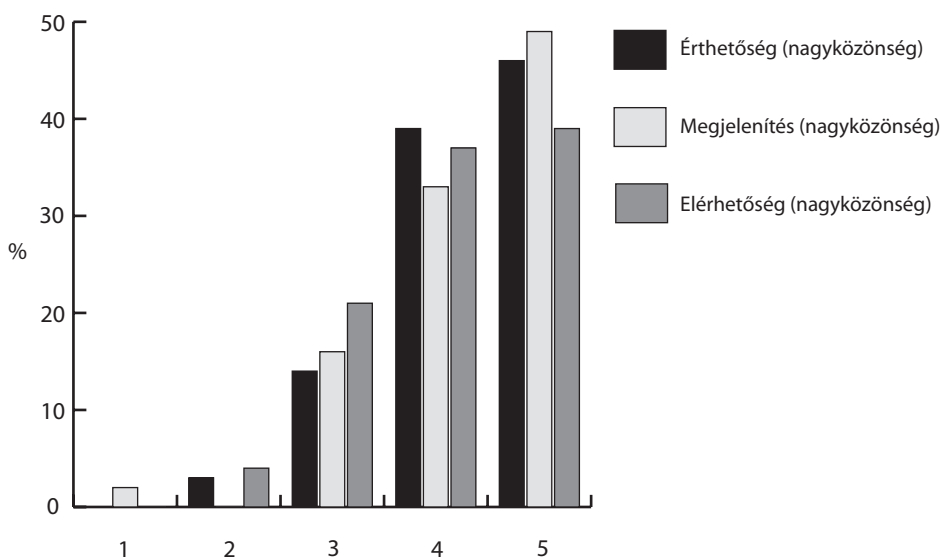
VII. ábra. Az ME elérhetősége, megjelenítése és érthetősége a megkérdezettek számára

Ehhez egy, a pluralizmus ignoranciája – vizsgálatok során használt technikát alkalmaztunk, amely a megkérdezett saját, illetve a többiek általa vélt álláspontjára egyszerre kérdez rá. Ennek a jelentősége itt számunkra az, hogy ezáltal az esetleges látens attitűdök feltárására is lehetőség nyílik. Például, előfordulhat, hogy még a névtelenség védelmében, magának sem vallja meg valaki, hogy nem igazán érti az előadásokat, de a többségre vetített értékelésében van esély arra, hogy mégis megjelenjen ebbéli álláspontja.

Nem szabad elfelejteni, hogy a többség, az előadásokat nem személyesen látogatók perspektívája ténylegesen is más, hisz ők személyesen nem, hanem legfőképpen televízió, interneten keresztül hallgatják az előadásokat. Ez a kettős perspektíva, ahogy már volt róla szó, az előadást személyesen látogatók számára nyilvánvaló, hisz legtöbbszörük nem csak személyesen, hanem televízió és online is követi az eseményeket.

VIII. ábra. Az ME elérhetősége, megjelenítése és érthetősége a nagyközönség számára

A tendenciák megfogalmazásához talán az ábrák (VII. és VII. táblázat), az összehasonlításhoz inkább a táblázat (IX. tábla) nyújt segítséget még akkor is, ha a nagyon kis minta alapján igazából csak sejtések megfogalmazására van lehetőség. Ezzel együtt, a legfontosabb, hogy minden dimenzióban igen magasra értékelték a látogatók az ME-t!

IX. táblázat. Az ME elérhetősége, megjelenítése és érthetősége – számokban

	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Elérhetőség – saját	2	5	4.50	.69
Megjelenítés – saját	2	5	4.49	.67
Érthetőség – saját	1	5	4.17	1.01
Elérhetőség – nagyközönség	2	5	4.30	.76
Megjelenítés – nagyközönség	1	5	4.27	.85
Érthetőség – nagyközönség	2	5	4.11	.85

Egy továbbgondolásra érdemes összefüggés fogalmazható azonban meg: az elérhetőség és a megjelenítés viszonylatában az érthetőség terén mutatkozik leginkább – bár abszolút értelemben mégsem nagynak mondható – gyengeség, ami így nem csak látens tendenciaként jelenik meg. Bár az is. Ahogy fentebb a kérdés és a levonható következtetések logikáját bemutattam, látszik, az előadást személyesen látogatók úgy gondolják, hogy a közönség számára kevésbé érthetőek az előadásokat, mint a saját maguk számára. Ez, ahogy szó volt róla, lehet a saját meg nem értés projektív megnyilvánulása, de – tudva, hogy az előadásokat személyesen látogatók alapvetően igen magas iskolai végzettségűek – az sem zárható ki, hogy ténylegesen a társadalom szélesebb ME hallgató csoportjai számára tartják nehezebben érthetőnek az előadásokat.

*

A vizsgálat legfontosabb eredménye tehát az új, a kommunikációtechnológiai eszközöket adekvátan használó tanulási szokások kialakulásának kimutatása.

Az ismeretterjesztés módszertani ellentmondásaira hívja fel a figyelmet az előadások preferenciájának vizsgálata. Nyilvánvalóan csak a szélsőségeiben jelenik meg ilyen ellentmondásosan, de tény, az előadó ismert személyisége és az előadás mondanivalójának hatékony kommunikációja nem járnak kéz a kézben.

Emellett bárhog is értelmezzük az eredményeket, az előadások érthetősége a széles közönség számára probléma lehet, ami gondolkodni és tennivalót jelölnek ki az előadássorozat szervezői és az ismeretterjesztés korszerű módszertanával foglalkozók számára is. Talán az itt ismertetett vizsgálatok szolgálnak némi adalékkal ehhez.